
Tel Azeka – ohlédnutí za třemi lety archeologického výzkumu

Tel Azeka – ohlédnutí za třemi lety archeologického výzkumu

Evangelická teologická fakulta UK a Centrum biblických studií AV ČR již třetí rok spolupracují s univerzitami v Tel Avivu a Heidelbergu na archeologických vykopávkách v lokalitě Tel Azeka, jež představuje klíčové místo pro porozumění hospodářských, kulturních a náboženských interakcí v oblasti Šefely. Tel Azeka podle nálezů existovala již v rané době bronzové (konec 3. tisíciletí př. Kr.). Osídlení je doloženo i z pozdějších dob, z nichž jsou pro interpretaci dějinného pozadí Starého zákona klíčové především 9.–6. století př. Kr., kdy místo bylo součástí Judského království jako jedna z jeho strategických pevností.

Místem, kde archeologický výzkum probíhá, je Tel Azeka, starověká pevnost v nadmořské výšce 400 m n. m. na rozhraní Horní a Dolní Šefely, přibližně 30 km jihozápadně od Jeruzaléma. Poloha telu je strategická, protože se nachází u přístupového údolí do centrálního Judska a lze z něho kontrolovat i další důležitá údolí Sórek a Ajalón i Pobřežní planinu. Uvedená poloha se proto již v době bronzové stala důvodem pro založení města.

Azeka ve starověkých textech

Existenci Azeky dokládá asyrsky psaný Dopis bohů Aššurovi (K 6205, někdy také nazývaný „Azecký nápis“) líčící s největší pravděpodobností třetí vojenské tažení Sancheríba (705–680 př. Kr.) z roku 701 př. Kr. do Palestiny. Poeticky laděný text líčí triumf asyrského panovníka, jak Azeku oblehl, dobyl, vyplnil a zcela zničil. Důležitým dokladem je také hebrejsky psané lakíšské ostrakon č. 4. Zde se popisuje ohrožení Judska novobabylonskými vojsky a pravděpodobně i destrukce Azeky. Uvedená událost koresponduje s vrstvou destrukce datovanou mezi 587/6 př. Kr., jež je svědectvím o zničení Lakíše, pevnosti na jih od Azeky. Ve starozákonních textech se Azeka vyskytuje vícekrát. Co do sledu „biblické chronologie“ tyto texty pokrývají časový úsek počínající zhruba 13. stoletím a končící 6.–5. stoletím př. Kr.

Výzkum

Azeka byla poprvé zkoumána v letech 1898–99, během kampaně vedené F. J. Blissem a R. A. S. Macalisterem, archeologové se tak na místo znovu vrátili po více než sto letech. Výkopům předcházely v letech 2009–10 terénní průzkum a následná geofyzikální prospekce. Mezi hlavní cíle současné expedice patří analýza etnogeneze v oblasti Šefely (tj. mírně se zdvihající pahorkatiny mezi Pobřežní planinou a Judskými horami), která je klíčová pro porozumění proměnám kanaánské kultury, jež byla postupně vystavena vlivům Egypta a Pelišteje. Interpretačně velmi složitá je transformace pozdní kanaánské kultury do následných státních útvarů, z nichž jedním bylo Judské království. Dalším cílem je *specifikace socioekonomických interakcí Judského království*. Azeka je zdrojem pro poznání administrativního uspořádání Judska i pro stanovení jeho hospodářského potenciálu. Tato pevnost se výrazně podílela na chodu monarchie, jak je patrné z desítek dosud nalezených otisků raných *melech* (hebrejsky znamenající „určeno králi“, dále následuje uvedením místa) pečeti na uchách zásobnic (konec 9. století př. Kr.) nově klasifikovaných na základě 3D zpracování jako OSJ (*oval storage jar*). Neposledním z cílů je *identifikace stop dobytí lokality Asyřany*, jež se kromě drobnější materiální kultury soustřeďuje na nalezení dobývací rampy zmiňované v asyrském textu (viz výše).

Česká stopa

Zapojení do expedice bylo dohodnuto v roce 2012, kdy se Univerzita Karlova stala součástí konsorcia *The Lautenschläger Excavation Project* univerzit a vědeckých institucí z celého světa (Collège France, amerických Duke University a University of Iowa, německých univerzit v Heidelbergu, Würzburgu, Göttingenu a Bonnu a dále pak, švýcarských univerzit v Curychu a Lausanne nebo australské Macquarie University a především domácí Tel Aviv University, která celkově výzkum vede). Od té doby do Azeky každé léto vyjíždějí skupiny studentů a učitelů z Evangelické teologické fakulty UK. Za uplynulé tři roky to bylo více než dvacet lidí.

Česká strana se do výzkumu zapojila vícerozpůsobem, kromě každodenní běžné práce (výkopy, keramika, přesívání, zakreslování atd.) šlo konkrétně o magnetometrická měření s pomocí kapometru a protonového magnetometru RNDr. Jany Křížové a přednášky k tématům kulturní paměti a souvislosti vybraných biblických textů k dějinám Judska v podání doc. Petra Slámy, Th.D., a Filipa Čapka. Zkušenosti z lokalit v Chirbet Qeiyafa, Jeruzalém a Ajn el-Džarba zúročil v Azece také Mgr. David R. Moulis. Na podzim izraelští badatelé přijíždějí pravidelně do Prahy jako hosté a přednášejí na ETF a FF UK a také na ARUP AV ČR. V letech 2016–2018 k uvedené činnosti přibude mezinárodní vědecké sympozium nad tématem posledního století v dějinách Judského království.

O práci českých účastníků v Azece projevila zájem i česká média. Na vykopávky zavítala Česká televize a rozhovory k lokalitě byly uveřejněny v Českém rozhlase i jinde. Hostem přímo na místě letos byl i nový ambasador Ing. Bc. Ivo Schwarz. Budoucnost české účasti na kampani se odvíjí od získaných finančních prostředků, které zatím vždy

pokryly vše potřebné. Naději je, že se podobně bude dařit i v následujících letech a že spoluúčast Univerzity Karlovy na badatelsky důležitém projektu bude pokračovat.

Mgr. Filip Čapek, Th.D.

Studium na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, SRN, a Oxford University, VB. Působí na katedře Starého zákona ETF UK a v Centru biblických studií AV ČR a UK Praha. Účastnil se archeologického výzkumu v Ramat Rachel (2008) a dále jako garant české spolupráce nejprve v Chirbet Qeiyafa (2011) a od roku 2012 v rámci mezinárodního konsorcia The Lautenschläger Excavation Project v lokalitě Tel Azeka. Je členem Israel Exploration Society, Society of Biblical Literature a koordinátorem interdisciplinárního vědeckého symposia The Last Century in the History of the Kingdom of Judah univerzit Tel Aviv a UK Praha (2016–2018).